



DUNGENSE HISTORIËN

Onafhankelijk Tijdschrift voor de Geschiedenis van Den Dungen

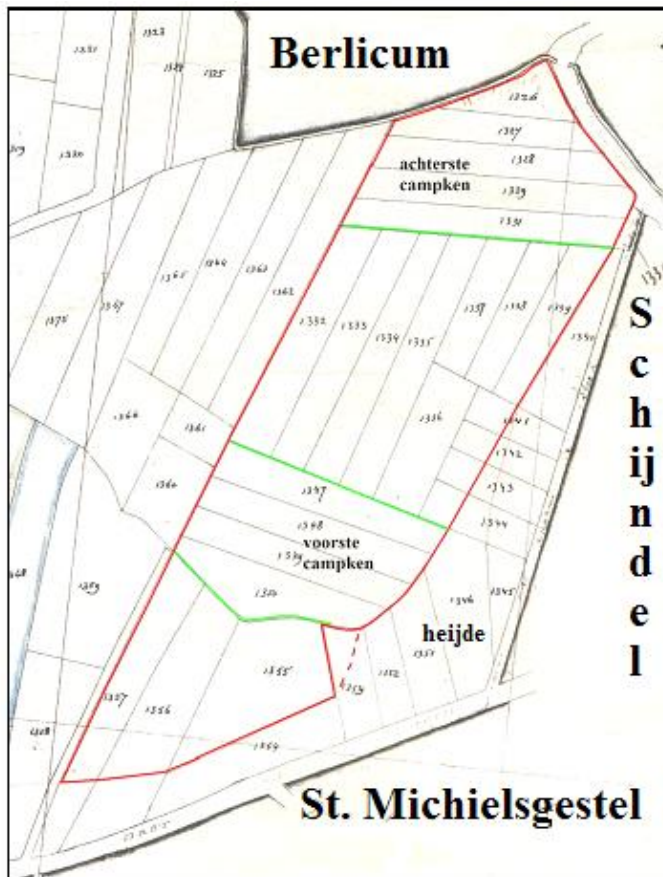
10^e jaargang, februari 2016
Dit is nummer 31.

Redactie leovanminderhout@hetnet.nl

***Den borsman*, Dungen meest zuidelijke stukje; een zoektocht naar de grondcijs**

Den borsman is het zuidelijkste stukje van het Woud, omgeven door drie andere gemeenten. Afgezien van enkele probleempjes met enkele stukken van de akker B1332-1335 bij de deelingen van 1670 en 1691, is *den borsman* in de akten een goed herkenbaar stuk land.

De 16^e-eeuwse veldnaam *borsman* is afgeleid van Van den Borne. Er is een schrijfwijze *den boersman* in 1608, dat is in huidige spelling *boorsman*, maar meestal werd *den borsman* geschreven. De uitspraak was *bòðrsmān* (met de ò van sok, lang aangehouden).



Uitsnede van de kadastrale minuut van Den Dungen in 1832, sectie B, 2^e blad. Noord is links. De straat onderaan is de Woudseweg. Op het blauw omrande perceel links staat het huis Woud 57. Op B1357, zuidelijk van het steegje, werd in 1836 het huisje Woud 59 gebouwd. Den borsman is met rood omrand, tot aan 1804 toen de gemeijnte (heijde) werd verkocht en toegevoegd aan de al bestaande percelen.. Het achterste en het voorste kampken zijn met groen aangegeven.

Van 1670 tot 1832, versnippering

In het kadaster van 1832 staan de percelen van *den borsman* als volgt.

- B1326 Laurens van den Heuvel, weiland
- B1327 Laurens van den Heuvel, bouwland
- B1328 kinderen Adriaan Eikemans, bouwland
- B1329 kinderen Adriaan Eikemans, bouwland
- B1330 kinderen Adriaan Eikemans, hakhout
- B1331 kinderen Adriaan Eikemans, bouwland
- B1332 Gerardus Eikemans, bouwland
- B1333 Gerardus Eikemans, bouwland
- B1334 Hendrik van den Water, bouwland

B1335 Antonie Sleutjes, bouwland
B1336 Antonie Sleutjes, bouwland
B1337 Jan Jan Willem van Griensven, bouwland
B1338 Jan Jan Willem van Griensven, bouwland
B1339 Jan Jan Willem van Griensven, bouwland
B1340 Jan Jan Willem van Griensven, bouwland
B1341 Antonie Sleutjes, bouwland
B1342 Antonie Sleutjes, bouwland
B1343 Antonie Sleutjes, bouwland
B1344 Antonie Sleutjes, bouwland
B1345 Antonie Antoni Schakenraad, bouwland
B1346 Antonie Antoni Schakenraad, bouwland
B1347 Antonie Antoni Schakenraad, bouwland
B1348 Antonie Antoni Schakenraad, bouwland
B1349 Antonie Antoni Schakenraad, bouwland
B1350 Antonie Antoni Schakenraad, bouwland
B1351 Antonie Antoni Schakenraad, bouwland
B1352 Antonie Antoni Schakenraad, bouwland
B1353 Antonie Antoni Schakenraad, bouwland
B1354 Hendrik van den Water, bouwland
B1355 Hendrik van den Water, bouwland
B1356 kinderen Adriaan van den Bogaart, bouwland
B1357 Hendrik van den Water, bouwland

In de Dungense verpondingsboeken van 1704 en later komen ze voor als 11 percelen.

perceel 1481 (B1335+1336)

Sijmon van Diest man van Maria Claas Weijgerganx zijn landt nevens Geurt Aart Huijberts landt aldaar [B1362]
in twee ackers, 3 lop 28 r,

Antonie Sleutjes no.ux.

Aan dit perceel werd in 1804 van de gemeijnte toegevoegd B1341-1344.

perceel 1482 (B1334)

Willem Gerits van Griensven zijn landt ten zijden daar nevens, 1 lop 19 r,
Hendrik van den Water.

perceel 1483 (B1333)

Willem Hendrick Smits zijn landt daar benevens het nieuwlant, 1 lop 22 ½ r,
Gerard Jan Eijkemans koop 1818.

perceel 1484 (B1332)

Deselve het outlandt aldaar begrepen in de drije ackertiens, 2 lop 11 r,
Gerard Jan Eijkemans koop 1818.

perceel 1485 (B1338+1339)

Jan Jansen van Griensven alias kleijnen zijn landt ten oosten daar t'eijnden, 2 lop 5 r,
Laurens van Houtum man van Jenneke van Lieshout.

GA DD 343, percelen 1485 en 1486 naar 110 Jan Jan Willems van Griensven.

Aan dit perceel werd in 1804 van de gemeijnte toegevoegd B1340.

perceel 1486 (B1337)

Den selven zijn landt daar benevens, schietende met d'een eijnde op Zijmon van Diest camp, voor desen busselen
[1 lop],
als vorige.

perceel 1487 (B1357)

Willem Gerits van Griensven zijn landt int wout voors. ten zijden nevens Willem Jan Harmans boogaart
[B1358], 2 lop,

Hendrik van den Water.

Het westelijke deel van dit perceel is afkomstig van de gemeijnte, toegevoegd in 1804.

perceel 1488 (B1356)

Sijmon van Diest sijn lant ten zijden daar benevens, 2 lop,
kinderen van den Bogaart.

Het westelijke deel van dit perceel is afkomstig van de gemeijnte, in 1804 toegevoegd.

perceel 1489 (B1355)

Willem Gerits van Griensven sijn lant ten zijden daar benevens, 2 lop 20 r,
Hendrik van den Water.

Aan dit perceel werd in 1804 van de gemeijnte toegevoegd B1354.

perceel 442 (B1326-1331)

Sijmon van Diest man van Maria Claas Weijgerancx sijnen camp int doncker wout in den borsman voor aan de
gemeijnte, 1 m 2 h 30 r.

Simon van Diest heeft de kamp vermaakt tot 4 akkertjes:

perceel 1490 Adriaan Eikemans, deiling 1816 (B1328),

perceel 1491 Maria Eikemans (B1329),

perceel 1492 Adriaan Eikemans (B1330+1331), en

perceel 1493 Laurens van den Heuvel deiling 1820 (B1326+1327).

perceel 443 (B1347-1350)

Deselve sijnen camp aldaar aan de quaalbeeck 1 m 3 h 10 r,
Adriana Antoni Jan Smits [vr van Antonie Antonie Schakenraad].

Aan deze kamp zijn in 1804 van de gemeijnte toegevoegd B1345+1346 en B1351-1353.

[Na 1704 is in het verpondingsboek een verwisseling tussen beide kampen B1326-1331 en B1347-1350
opgetreden.]

Den borsman werd in 1670 verdeeld (akten 1-15).

B1326-1331

1

R1908, fo 32

Geertruijt onm dr w Claas Mathijs Weijgerancx

x

Anna Gerits van Griensven

overleden 22-4-1695, laat na ½ van 1 sesterse ackerlants en 2 heijachtige groeskens waerin gemaect sijn 2
stucxkens teullants, 2 ½ m, in het wout

tussen de quaalbeeck

.....

Belending bij B1362 in 1694 kinderen Claas Theijs Weijgerancx.

2

R1908, fo 19

Lijsbet onm dr Claas Thijs Weijgerancx overleden 11-4-1692

laat na ⅓ van 2 heijachtige groeskens met 2 stuxkens teullants nevens de quaalbeeck, aan de Schijndelse cant,
onder DD, in t wout, 2 ½ m.

3

R1635, fo 289v, 8-11-1691

Willem Gerit Jacobs t.b.v. de onm kinderen van
Claas Thijs Weijgerancx

x

Anna Gerits van Griensven

erft (3^e portie) van Peter Gerit Jacobs van Griensven

eenen camp hoeijlants, in het wout

tussen onm kinderen Claas Thijs Weijgerancx (B1335)

de beeckgraaf

wed Adriaan Broeren (B1362)
de gemeijne heijde.

4

R1645, fo 209, 9-5-1670

Peter z Gerit Jacobs van Griensven

x

Geertruijt Willem Aarts

erft (6^e lot) twee middelste stucken nieuwlant (B1334+1335) met het achterste campken (B1326-1331), in t wout

tussen de twee middelste stucken

de steechde

de beeckgraaf

de gemeijne heijde.

B1332+1333

Akte 7 zou hier eerder op zijn plaats zijn - Anneke Gerit Jacobs trouwde immers met Claas Mathijs Weijgerganx en haar zuster Henderske met Willem Hendriks Smits - maar de belending laat geen andere keus.

5

R1645, fo 209, 9-5-1670

Anneke dr Gerit Jacobs van Griensven

x

Geertuijt dr Willem Aarts

erft (1^e portie) een stuck nieulants in t wout

tussen Adriaan Broeren (B1362)

de middelste 2 stucken nieulant (B1334+1335)

het voorste campken (B1347-1350)

het campke van het 4^e lot, van Henderske.

B1334

6

R1635, fo 289v, 8-11-1691

De 3 onm kinderen van Claas Mathijs Weijgerganx

x

Anna Gerits van Griensven

erven (3^e portie) van Peter Gerit Jacobs

een perceel teulants, 1 ½ lop, in t wout

tussen Claas Thijs Weijgerganx (B1336)

4^e lot (van de deiling in 1670?)

kinderen Claas Thijs Weijgerganx (B1347-1350)

2^e lot (B1326-1331?).

B1335+1336

7

R1645, fo 209, 9-5-1670

Henderske dr Gerit Jacobs van Griensven

x

Geertruijt Willem Aarts

erft (4^e portie) 2 stucken oudt lant (B1336) en 1 stuck nieulant (B1335)

tussen de 2 middelste stucken nieuwlants (B1333+1334)

de heijde

5^e lot, van het kind van Claas Jans van Griensven (B1337-1339)

t voorste campken (B1347-1350)

B1337-1339

8

R1682, fo 5v, 27-12-1691

Claas Jans van Griensven wonende DD, voor de kinderen van Marike dr Gerit Jacobs

drie stuxkens lants, 4 lop

tussen Willem Hendrik Geurts (B1335)

de gemeijnte

Willem Hendrik Geurts (B1336)

de onm kinderen van Claas Thijsse (B1326-1331),

welke stuxkens lants de voors. Claas was aangekomen bij doot ende afflijvicheijt van sijn eenich kint bij de voors. Marike verweckt,

die het selve naer doode sijns moeder van sijn grootvader hadde geerft,

heeft hij verkocht aan Jan Jans van Griensven wonende SMG.

9

R1645, fo 209, 9-5-1670

De voogden van het onm kint van Claas Jansen van Griensven

x

Merike dr Gerit Jacobs van Griensven

x

Geertruijt Willem Aarts

erft (5^e lot) 2 achterste stuxken ende een hautveldeken, 3 lop, in het selve lant, nevens de heijde ende het selve lant te wegen ende hangen een hecken.

B1347-1350

Belending bij B1360+1361 in 1701 Maria Claas Weijgerganx, bij B1360+1361 in 1694 en bij B1356 en bij 1357 in 1691 kinderen Claas Thijs Weijgerganx.

10

R1645, fo 209, 9-5-1670

Anneke dr Gerit Jacobs van Griensven

x

Geertruijt dr Willem Aarts

erft (1^e portie) het voorste campken in t wout

tussen Adriaan Broeren (B1358enz)

2^e lot, van Willem (B1355)

4^e lot, van Henderske (B1335)

de heijde.

B1355

Belending bij B1356 in 1691 Willem Gerits van Griensven.

11

R1645, fo 209, 9-5-1670

Willem z Gerit Jacobs van Griensven

x

Geertruijt Willem Aarts

erft (2^e portie) een stuck lants, genoemt de corte stuxken, in t wout

tussen 3^e lot, van Jacob (B1356+1357)

de heijde

het campken in 't 1^e lot, van Anneke (B1347-1350).

B1356

12

R1908, fo 19

Lijsbet onm dr Claas Thijs Weijgerganx overleden 11-4-1692

laat na 1/3 van 1 sester ackerlants in t wout.

13

R1635, fo 293, 12-11-1691

De onm kinderen van Claas Mathijs Weijgerganx

x

Anna Gerits van Griensven

erven (1^e portie) van Peter en Jacob zonen Gerit Jacobs van Griensven en hun moijs Lijske Willem Aarts
een perceel ackerlants, 2 lop, in het wout
tussen 2^e perceel 2^e lot (B1357)

Willem Gerits van Griensven (B1355)

Claas Mathijs Weijgerganx (B1347-1350)

de straat.

Akte 14 gaat over B1356+1357.

14

R1645, fo 209, 9-5-1670

Jacob z Gerit Jacobs van Griensven

x

Geertruijt Willem Aarts

erft (3^e portie) de 2 voorste lange stucken in t wout
tussen Adriaan Broeren (B1358enz)

de corte stucken in t 2^e lot (B1355)

het voorste campken (B1347-1350)

de heijde.

B1357

Belending bij B1358 en B1359 in 1694 Willem Gerits van Griensven.

15

R1635, fo 293, 12-11-1691

Willem Gerit Jacobs van Griensven erft (2^e perceel 2^e portie) van Peter en Jacob broers, en van zijn moijs Lijske
Willem Aarts

2 lop teullants, in het wout

tussen wed Adriaan Janse Broeren (B1358enz)

2^e perceel 1^e lot (B1356)

kinderen Claas Mathijs Weijgerganx (B1350)

de straat.

Voor 1670, den borsman in zijn geheel

De volgende akten gaat over het geheel B1326-1357 uitgezonderd de gemeijnte (akten 16-36).

Belending bij B1358-1363 in 1664 Gerard Jacobs van Griensven, in 1662 Gerit Jacobs.

16

R1556, fo 26, 11-11-1637

Bastiaan Dircx wonende Vlijmen

x

Marike dr w Michiel Matheuwssen Pels

1/9 in een stuck lants, tuelant en weijlant, den borsman, in t wout

tussen kinderen Jan Peter Broeren (Woud 57)

de straat

Adam van Miert-gasthuis, het doncker wout

de straat,

gekomen van zijn vrouws ouders,

draagt hij op aan Gerard z w Jacob Peter Eijmberts van Griensven wonende DD.

Belending bij Woud 57 en bij X7 in 1626 Jacob Peter Eijmberts, bij Woud 57 in 1620 Anneke wed Jacob Peter Eijmberts.

17

R1854, fo 332, 30-8-1608

De kinderen van w Jacob z w Peter Embert van Griensven alias van Geffen

x

Maria dr w Jan Gerard Rutten

erven (4^e lot) een erffnisse in t wout oft boersman, akker-, hop-, wei- en heijlant, met houtwasse, in DD tussen de gemeijnte

Jan Peters Broeren (Woud 57, B1358-1376)

Joirden Dirx (X7)

de gemeijnt.

Belending bij Woud 57 in 1605 Marieke wed Peter Eijmberts, in 1597 Peter Eijmbert Peters.

18

R1431, fo 273, 16-6-1592

Peter z w Eijmbert van Griensven van Geffen verkoopt Henrik Jans kuiper een cijns uit een stuk land, grotendeels hopland, maar ook akkerland, 14 lop, en 3 m weiland daaraan gelegen, genoemd den borsman, in d waut, bij de lantwere

tussen Frans Goijaarts de Leeuw wed^r van Hadewych dr Aart Goijaarts (Woud 57)

de gemeijnte

de straat, d.i. die scijndelse baan

t doncker wout.

Belending bij Woud 57 in 1575 en 1558 Eijmbert Peters, in 1512 Peter Engberts.

19

OSA1589, ongefol., 1553

Eijmbert Peters verhuurt Antonis Dierx eenen camp weijlant in t wout.

20

R1280, fo 207, 2-12-1510

Mr. Henrik de Bye als gemachtigde

huis, erf, hof en land, 4 b, eertijts van Arnt z w Lucas van den Borne

tussen Goijaart Claassen

de straat

de straat [belending uit 1488],

welk goed [hij] verkregen had tegen Henrik Bredebaart [na evictie],

en dat nu is een hofstad van het huis, en het land,

draagt hij op aan Peter z w Engbert van Griensven,

belast met 20 pond.

21

R1260, fo 195v, 19-2-1491

Rutger van den Lankelaar z w Rutger verkoopt een cijns uit een stuk weiland

tussen Goijaart Willems van der Donck (Woud 57)

de straat

de straat

Jan Dachverlies (X7).

22

R1260, fo 404, 14-12-1490

Deliana dr Arnt z w Lucas van den Borne z w Arnt

huis, erf, hof en aangelegen land, in d waut, deels in Schijndel

tussen erfgen. Arnt van den Borne

de gemeijnte [belending uit 1462],

welk huis Arnt z w Lucas van den Borne had opgedragen aan Jan z w Jan Vuchts,

maar dat Deliana had vernaderd,

draagt zij op aan Rutger z w Rutger van den Lankelaar

23

R1258, fo 398v, 29-8-1489

Aart z w Lucas van den Borne z w Aart
met toestemming van Henrik die Bye apotheker
huis, erf, hof in d wout, deels in Schijndel,
tussen erfgen. Aart van den Borne
de gemeijnte,

welk huis en aangelag Lucas van den Borne z w Aart verkregen had tegen Klaas van den Steen z w Jan van den Steen,

draagt hij op aan Jan Vuchts Jansz,

belast met 3 pond, 4 oude groten grondcijs, 3 ½ pond Adam van Mierde gasthuis DB, 3 pond, ½ mud rog Marten Brock.

Deliana, in afwezigheid van Jan Vuchts, vernadert.

24

R1258, fo 444v, 14-5-1489

Aart z w Lucas van den Borne verkoopt Jan Jans Vuchts alias Wouters een cijns 6 pond uit een stuk land, 4 b, op die sporct

tussen Goijaart Willems (Woud 57)

de straat

Jan Dachverlies (X7)

de straat.

25

R1257, fo 35, laatste feb 1488

Aart van den Borne z w Lucas verkoopt de kerkfabriek in Ryxstel een pacht 5 zester rog uit huis, erf, hof en aangelag, 3 b, aen die landwere

tussen Goijaart Claassen (Woud 57)

de straat

de straat.

Transport van de pacht in R1289, fo 270, 24-9-1518.

26

R1257, fo 458v, 23-1-1488

Aart z w Lucas van den Borne verkoopt een cijns uit huis, erf, hof en land, 4 b

tussen Goijaart Claassen (Woud 57)

de straat

de straat

Jan Dachverlies (X7).

Belending bij Woud 57 in 1481 en 1479 Lucas van den Borne.

27

R1249, fo 87, 7-3-1480

Lucas van den Borne z w Aart verkoopt een cijns 3 pond uit huis, erf, hof en aangelegen land, 6 m, op DD bij t eijnvelt

tussen kinderen Henrik Mughoevel (Woud 57)

Jan Dachverlies (X7)

de gemeijnte.

Transport van de cijns in R1257, fo 79, 7-6-1488, en in R1266, fo 58v, 2-3-1498.

28

R1243, fo 175v, 22-10-1473

Klaas van den Steen z w Jan van den Steen

huis, erf, hof en land, in d waut, deels in Schijndel

tussen erfgen. Aart van den Borne

de gemeijnte [belending uit 1462],

van welk huis enz. Klaas de ½ verkregen had tegen Petra dr w Dirk Schuermans en de andere ½ tegen Henrik z w Peter Gijsberts man van Mechtelt dr w Dirk Schuurman, draagt hij op aan Lucas van den Borne z w Aart.

29

R1236, fo 299, 21-7-1467

Klaas z w Jan van den Steen verkoopt Jan Jans van Berlikem een cijns 8 pond uit huis, erf, hof en aangelag, 4 b tussen w Henrik Mughovel (Woud 57)

de straat

Jan Dachverlies (X7)

de straat.

Transport van de cijns in R1240, fo 56, 9-1-1471.

30

R1235, fo 137, 3-2-1466

Klaas van den Steen z Jan van den Steen Claessoen verkoopt Herbert Hals een cijns uit huis, erf, hof en land, 17 lop, int waut, en uit 4 m broekland

tussen erfgen. w Aart van den Borne

de straat

Jan Dachverlies

de straat.

31

R1234, fo 170v, 21-3-1465

Henrik z w Peter Ghibensoen

x

Mechtelt dr w Dirk Scuermans

½ in huis, erf, hof en land, op DD in eijlde, deels in Schijndel

tussen de straat

erfgen. Aart van den Borne (Woud 57)

de straat

Klaas van den Steen z w Jan

draagt hij op aan Klaas van den Steen.

32

R1232, fo 188v, 9-9-1462

Peterke dr w Dirk Scuermans

½ in huis, erf, hof en land, in t waut, deels onder Schijdel

tussen erfgen. w Aart van den Born (Woud 57)

de gemeijnte

de gemeijnte

Klaas z w Jan van den Steen

verkoopt zij aan Klaas van den Steen,

belast met ½ van de grondcijns, 4 pond Adam van Mierde gasthuis, 1 ½ pond Arnt van den Borne.

Belending bij Woud 57 in 1448 Dirk van der Schueren, in 1441 w Henrik van Zulikem nu Peter Wouters van der Heijden.

33

R1209, fo 192v, 12-3-1439

Mechtelt

x

w Peter Schuerman

de tocht in ½ van huis, erf, hof, akkerland en beemd, 4 b, in eijlde,

die Dirk, haar zoon, is toegevallen na dood van w Peter,

tussen Henrik van den Steen (Woud 57)

de straat

de straat

Henrik Berwout (X7)

draagt zij op aan haar zoon Dirk die er een cijns 30 s uit verkoopt.

Transporten van die cijns in R1218, fo 123v, 28-3-1448, en in R1225, fo 295, 1-7-1455, en in R1227, fo 285v, 11-8-1457.

34

R1197, fo 23v, 1426

Daniel z Willem Voeghel verkoopt Jutta wed Jan Rutgers van Griensvenne een pacht 1 mud rog uit ½ eertijts van Mette wed Peter Wouters, nu van Daniel, tussen dungen en eilde, peter scuermans camp.

Peter z Willem Vogels vernadert in afwezigheid van Jutta en draagt op aan Dirk z w Peter Scuermans.

Nog een vernadering door Henrik Aalbrechtssoen van Scijnle in R1197, fo 171v, 26-8-1426.

Transporten van de pacht in R1206, fo 208, 23-8-1436, en in R1238, fo 255v, 12-8-1469, en in R1244, fo 206v, 26-5-1475.

Belending bij Woud 57 in 1418 Peter van der Schueren.

35

R1183, fo 255v, donderdag na 25-1-1404

Lambert z w Mathijs z w Lambert Piggen

x

Aleijt dr w Peter Wouters van der Heijden

½ in zekere kamp van w Peter Wouters,

van Jan z w Christiaan van Vinckel man van Engelbern dr w Peter Wouters van der Heijden, op t engvels tussen Dirk Kyevits

de straat

de straat,

en de andere ½ die van Lambert Piggen is,

welke ½ Lambert verkregen had tegen Jan z w Christiaan van Vinckel,

verkoopt hij aan Peter van der Schueren van Aelst

en nog 2 buentre roeden in t langs daar naast.

36

R1179, blz 264, 1-7-1391

Henrik van Zulikem

4 b land minus 33 roeden, in t vrijdom en deels in Scijnle in eilde tussen Dirk Kyevit (Woud 57)

de gemeente

de gemeente

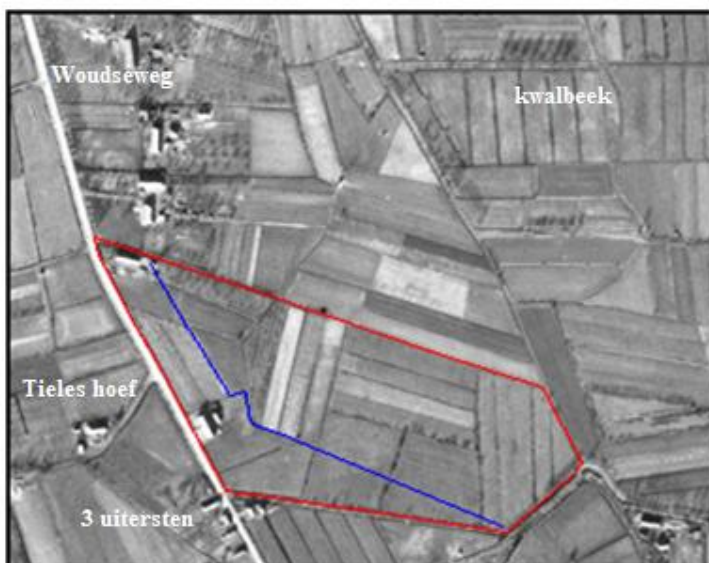
Henrik zelf (kamp X7?),

opgedragen door heer Goijaart van Os ridder,

geeft hij ten cijns aan Peter Wouters van der Heijden

om 4 oude groten hertogsgrondcijns

en om 8 pond [welke cijns later aan Adam van Mierde gasthuis komt].



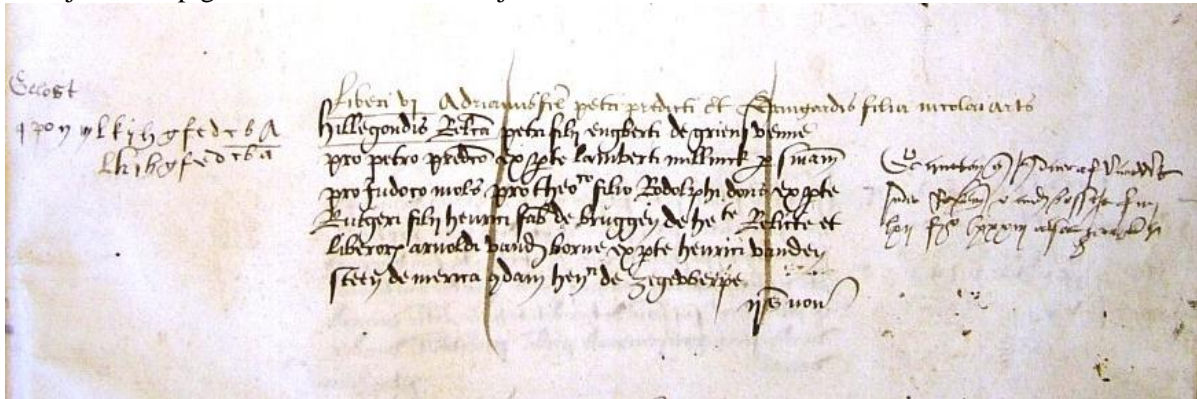
Uitsnede uit luchtfoto 1953, VIII-233. Den borsman is met rood omkaderd. Het oorspronkelijke stuk land, zonder de gemeijnte, ligt boven de blauwe lijn. Woud 59 is gebouwd op een perceel van de gemeijnte geheel linksboven binnen de rode lijn. Daarboven staat het rijtje boerderijen 51, 53, B70 en 57.

Het perceel 1354 markeert aan de westkant de grens tussen gemeijnte en oud land. Deze grens is niet zichtbaar bij de percelen 1340-1346 aan de zuidkant. Het voorste en het achterste kampke zijn wel duidelijk.

De slingerende kwalbeek is rechts boven te onderscheiden. Er is niets te bespeuren van een huisplaats (van het huis gedurende 1430-1491).

Waar staat dit land in het grondcijsregister?

Uit enkele akten blijkt dat *den borsman* grondcijsplichtig was, althans van 1391 (akte 36) tot 1489 (akte 23). Nu is er in het Dungenese register van hertogelijke grondcijszen geen enkele post te vinden uit die periode met een der eigenaren van destijds. Evenmin is er een post die op de een of andere manier blijkt in het Woud thuis te horen en welke op *den borsman* betrekking zou kunnen hebben. Volgens akten 23 en 36 bedroeg de grondcijs 4 oude groten, overeenkomend met 4 s nov¹. Er is in het register Orthen en Dungen zelfs geen enkele cijns van 4 s nov gevonden. Er blijft voorlopig niets anders over dan cijns 741².



De cijns werd gelost (na 27 jaar betaling).

Adriaan zoon van Peter ondergeschreven, en Ermgart dr Klaas Arnts
de 6 kinderen van
Hilleke weduwe van Peter Engberts van Griensvenne (dit is de regel van 1520)
Peter voornoemd
Lambert Millink per sententiam (bij vonnis; evictie)
Joost Mols
Dirk Roelof Dons
Rutger Henrik Smid van Bruggen
weduwe en kinderen van Arnt van den Borne
Arnt Arnt van den Borne (cijnsnr. 561)
Henrik Dirk van den Steen
Dirk Wellen Rover [GDD 491]
Marie weduwe en kinderen van Lambert Henrik Klaas Molner (cijnsnr. 508a)
Goossen z Rutger van Zegeworpe (cijns nr 285)
wed en kinderen Rutger van Zegeworpe
Henrik van Zegewerp (cijnsnr. 161)
van heide;
2 s nieuw.

Maar het klopt niet. Wel was volgens nr. 741 het onderpand niet meer grondcijsplichtig in de 17^e eeuw, wel was Peter Eijmberts van Griensven eigenaar rond 1500, maar van alle oudere cijnsbetalers is er niet een die in een akte in het Bosch' protocol voorkomt, zij het dat er wel een Van den Borne, een Van den Steen en een Henrik waren.

<u>grondcijs 741</u>	<u>akten in Bosch' protocol</u>
afgelost	later niet grondcijsplichtig meer
Peter Engberts van Griensven	Peter Engberts van Griensven
Arnt Arnts van den Borne	Arnt Lucas Arnts van den Borne
Henrik Dirks van den Steen	Klaas Jans van den Steen
Henrik van Zegewerp	Henrik van Zulikem

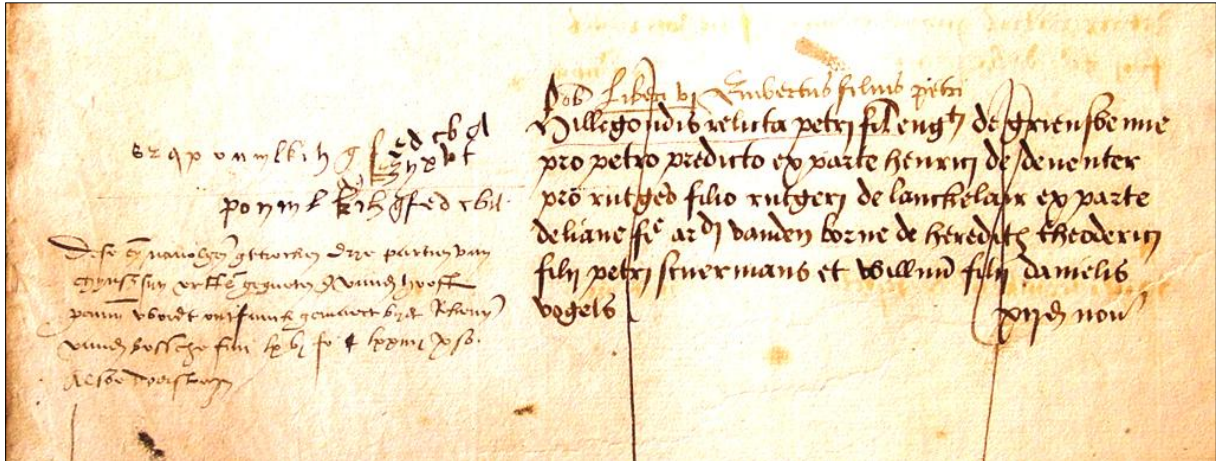
We kunnen deze post in het cijnsboek dan ook niet verbinden aan *den borsman*. (Evenmin is het tot nu toe gebleken bij welk onderpand nr. 741 dan wel thuishoort.)

Zijn er dan andere bezittingen in Den Dungen die wel van Aart Aarts van den Borne waren? Het antwoord is nee. We hebben dan ook een probleem.

Er zijn enkele oplossingen voor het probleem denkbaar:

- het onderpand van cijns 741 lag niet onder Den Dungen en heeft niets van doen met *den borsman*; ev. akten betreffende dat land zijn hier dan niet beschikbaar.
- de oudere regels in de eigenarenvolgorde horen niet bij Peter Engberts van Griensven en later.
- de grondcijns behorend bij *den borsman* staat in een ander cijnsboek.

De oplossing werd gevonden in het cijnsregister van Gestel.



RG226, fo 109v gelost na 38 of 40 jaar betaling
Embert zoon van Peter
6 kinderen
gestorven (ob)
- Hillegont weduwe Peter z Engbert van Griensvenne (ca. 1520)
pro Peter
ex parte Henrik van Deventer [alias van Henrik de Bye in akte 20]
pro Rutger z Rutger van Lanckelair
ex parte Deliana dr Aart van den Borne
van erfenis van Dirk z Peter Scuermans en Willem z Daniel Vogels, 12 d nov.

En nogmaals uit hetzelfde onderpand, 12 d nov;

Hillegont
pro Peter Eijmberts
ex parte Henrik van Deventer
van erfenis van Lambert Biggen [zie akte 35], 2 s nov;

Hillegont
pro Peter Eijmberts
ex parte Henrik van Deventer
de vutfango, ob [= ½ d] vet.

De bovenste 3 bedragen belopen samen 4 s nov ofwel 4 oude groten, waarbij de ½ oude penning voor de uitvang even wordt vergeten.

Het Woud van heer Goijart van Os

Uit het vorige artikel mag blijken dat *den borsman* tot 1391 van Henrik van Zulikem was. Maar de buurman, het huis Woud 57 met het bijbehorende land B1358-1376, was eveneens van Henrik geweest.

Grondcijns 816 in het Gestelse boek hoort daarbij.

grondcijns 816 in RG226, fo 91
Jan Peter Adriaans Broeren van den Dungen bij versterff
Frans z Goijart de Leuwe weduwnaar van Anna dr Arnt
6 kinderen
7 kinderen
-Arnt z Goijart Willems van der Donck
kinderen Goijart Willems van der Donck
Goijart Willems van der Donck
Aarntke en Agnes [dochteren van Henrik van den Mugheuvel] kinderen van
 Ida dr Arnt van den Borne
Henrik van den Steen
van erfenis van wijlen Dirk Kievit, 12 d nov.

Alle regels komen overeen met eigenaren in de akten van Woud 57. Het oude erf werd enkele keren opgesplitst; de oudste en grootste omvang daarvan is B1358-1376.

Uit akte 20 van Woud 57 blijkt dat Dirk Kyevit van Beke bij Arle deze 4 bunder ter plaatse *hercoelen camp* kocht van Henrik van Zulikem in 1391, op dezelfde dag als Peter Wouters *den borsman*.

20
R1179, blz 264, 1-7-1391
Henrik van Zulikem
4 b land in t vrijdom ter plaats he[rcoelen camp; zie R1211, fo 135]
tussen Jan Rycarts
 erf dat Peter Wouters van der Heijden heden ten pacht verkrijgt (B1326-1357)
 de straat
 Henrik van Zulikem
geeft hij ten cijns aan Dirk Kyevit van Beke bij Arle
om 1 oude groot [dat is de grondcijns ad 12 d nieuw in het Gestelse boek]
en om 3 oude groot.

Er zijn nog 2 andere posten in het Gestelse boek waarin Henrik van Zuelekem de oudste grondcijnsbetaler is.

Grondcijns 818
Aert Goijaarts ende Anneke sijn suster
Jan Rutten van Griensvenne man en momboir van Elizabet dochter Nicolaas Aert Corstiaans
Heijlke sijn weduwe met Elizabet haer dochter ende Henrick ende ii kinderen Henrik Claas Aarts ende
 Symon Goissens [GDD433b]
Klaas z Arnt Corstiaans
Jan s Antoon van Erpe man van Elizabet dr van Henrik onderschr.
Henrik Gerongs van Griensvenne
Jan en Elizabet de kinderen
7 kinderen
-Agnes dr Jan van den Steen
Jan, haar vader
Elizabet, zijn zuster
kinderen Henrik Dirks van den Steen

Henrik Dirks van den Steen

eertijds Henrik van Zuelekem, 9 d nov

818a

Dezelfden

-Agnes dr Jan van den Steen

Jan, haar vader

Elizabet, zijn zuster

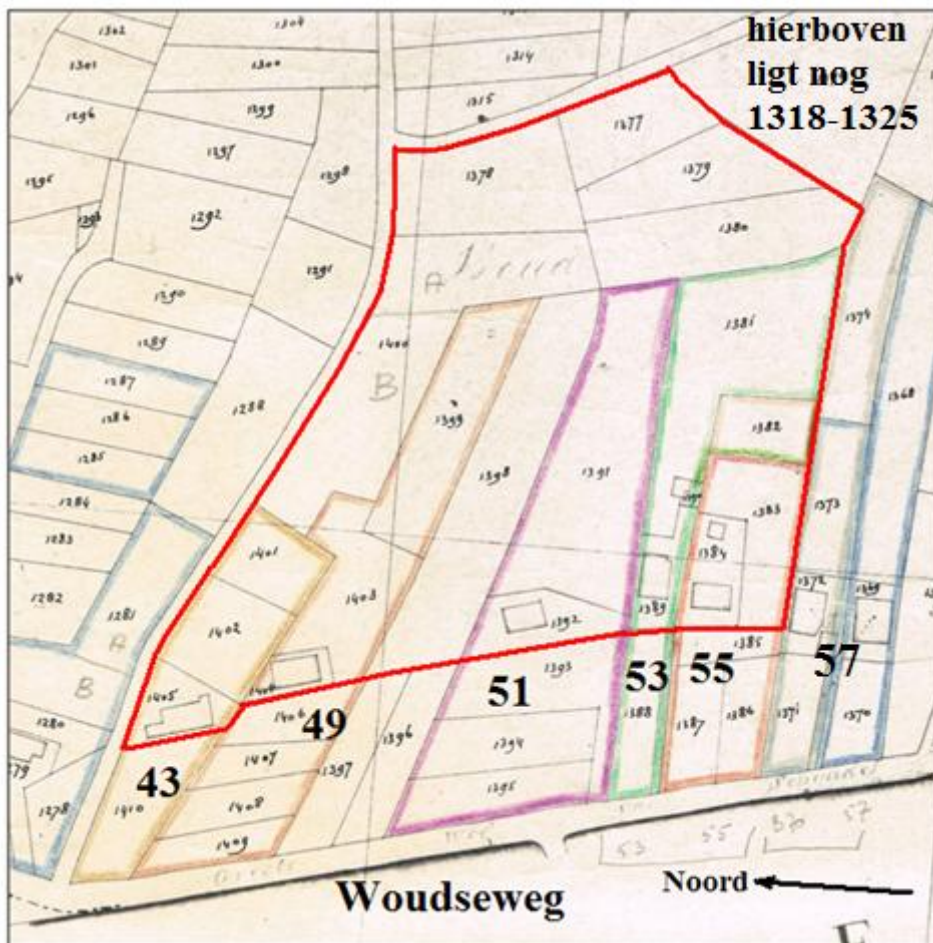
Engel van den Steen dr Klaas Wouters [van den Erkel]

Mechtelt van den Steen

van erfenis van wijlen Henrik van Zuelekem, 9 d nov.

Hier wordt het wat moeilijker. Om te beginnen, zijn de eigenaren die in de akten betreffende Woud 55 voorkomen rood gekleurd in deze cijns 818, hetgeen de periode 1382-1546 beslaat. Uit deze grondcijns blijkt dit erf ook van Henrik van Zulikem afkomstig te zijn.

Toen Henrik van den Steens goederen werden verdeeld in 1382 kreeg zoon Dirk anderhalve bunder land met een huis daarop, en 3½ b broekland; Klaas Wouters van Erkel als man van Mechtelt Henriks van den Steen kreeg 3½ bunder met een huis, en 2 b beemd *in eilde*. Deze 4 stukken samen beslaan B1377-1410 (uitgezonderd natuurlijk de percelen die ontstonden in 1804 bij de verkoop van de gemeente langs de straat), dat is het huidige Woud 43, 49, 51, 53 en 55, en bovendien B1318-1325.³ Een kaartje is nu wel op zijn plaats.



Binnen het rode kader valt het goed van Henrik van den Steen in het Woud, afkomstig van Henrik van Zulikem. Voor B1318-1325 zie ook het kaartje op blz 65.

De latere cijnsbetalers in nr 818 lijken te horen bij huis B1276 (zuidwaarts naast Woud 31). Hier vermoedt men een fout in het cijnsregister of in onze interpretatie ervan. Dan is er nog grondcijns nr. 818a; een post die zich niet gemakkelijk op een bepaald perceel laat vastpinnen. Misschien helpt cijns nr 819.

Grondcijns 819

Henrik Henrik Willems weduwnaar van Metke onderschr.
 Metke dr Jenneke onderschr.
 Jenneke wed Claas Henrix van Lieshout en 2 kinderen
 Klaas Henrik Klaas van Lieshout
 Henrik Klaas van Lieshout weduwnaar van Mechtelt en 5 kinderen
 Mechtelt dr Klaas voorn.
 4 kinderen
 -Aleit wed Klaas Rutgers van Griensvenne
 Klaas Rutgers van Griensvenne
 Eeffa weduwe Paulus Raassen en haar kinderen
 Jan van den Steen schoenmaker
 Henrik van Laar⁴
 Jan van den Steen voornoemd, 2 s nov.

Hier zijn de eigenaren van het huis op B1400 rood gekleurd en die van de akker B1377-1380 groen⁵, waarmee de post een onderdeel schijnt van (818+818a+819) die betrekking hebben op de percelen B1377-1410.

samenvatting

nr grondcijns	adres of kadaster	Henrik van Zulikem vermeld	
RG226		in grondcijns	in Bosch' protocol
816	Woud 57	nee	ja
818 + 818a	Woud 49-55	ja	nee
819	B1400	nee	nee
823c	? in Gestel	ja	?
824	borsman	nee	ja

Grondcijns 823c

Voor de overerving van het goed kunnen we misschien terecht bij cijns 823c in het Gestelse boek, waarvan het onderpand een huis met aangelag (later althans) blijkt te zijn *onder gestel bij den schutsboom*.⁶

Henrixke dr Henrik Henrik Jan Rutten een van de voors. 4 kinderen [trouwt Jan Mathijs Spierings]
 4 kinderen van Henrik Rutten onderschr.
 Henrik Henrik Jan Rutten [van Griensven] ende Margriet van Grueningen zijn huijsvrouw
 Klaas z Henrik de Leeuw alias van Erpe
 Henrica? dr Peter Henriks van Vechel
 3 kinderen
 7 kinderen
 domicella Engel wed Henrik een van de kinderen
 - domicella Gooswina wed en kinderen van Jan z Jan Dachverlies
 Jan z Jan Dachverlies
 de kinderen Goijart van Campen
 Henrik z Aart Beerwout
 Henrik van Zuelikem
 Henrik Beerwout
 Elizabet dr heer Goijart van Os ridder, 8 s 3 d nov.

Hieruit mag blijken dat Henrik van Zulikem goederen in Gestel verkregen had van Henrik Berwout. Maar hoe zat dat dan?

Henrik Aarts Berwout was de zoon van Aart Aart Henriks Berwout en Lijsbet Roelofs van Zulikem⁷. Henrik Roelofs van Zulikem was dus zijn oom.

Akte 36 van *den borsman* vermeldt Goijart van Os, ridder, als voormalige eigenaar ervan, van wie Henrik van Zulikem het had verkregen. Deze Van Os was Goijart zoon van Dirk van Steenre zoon van heer Goijart van Os, ridder.

Veel kans dat het besproken stuk van het Woud halverwege de 14^e eeuw dus *Goijart van Os' Woud* was, al is het de vraag of het toen al *woud* werd genoemd en niet *eilde*. Dit moet minstens omvat hebben

den borsman B1326-1357

Woud 57 B1358-1376

Woud 49 enz B1377-1410. Ofwel samen B1326-1410 (uitgezonderd de percelen van de gemeijnte).

Dat de zuidelijke grens van het vrijdom zo ver van de stad verwijderd was vindt zijn reden ongetwijfeld bij ridder Goijart van Os als eigenaar van deze lap grond.

Samenvatting

Deze geschiedenis van de eigendom laat zien dat een grote lap grond, in bezit gekomen van Bossche rijkaards, stukje bij beetje verkocht werd aan Dungense mede-poorters:

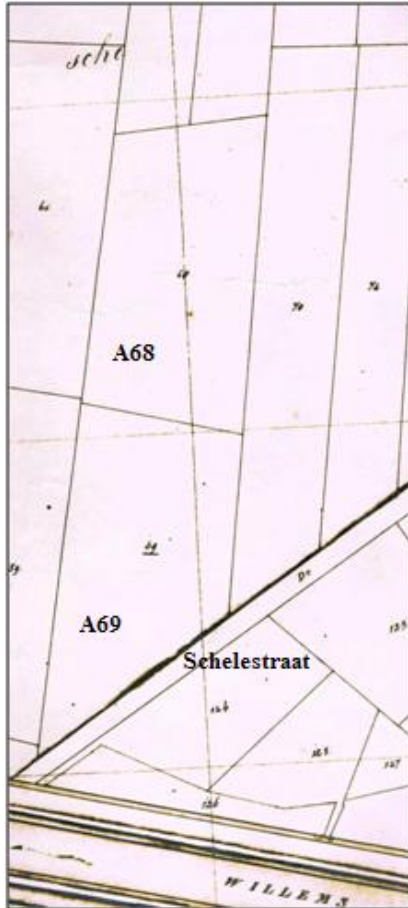
- aan Henrik van den Steen, enige tijd voor 1382,
- aan Dirk Kievit (Woud 57) in 1391,
- aan Peter van der Heijden (den borsman) in 1391.

Deze gang van zaken werd (zonder gelocaliseerde voorbeelden) beschreven door Mechelien Spierings⁸, toen zij vaststelde dat *de gemeijne gronden*, die van niemand waren, op autoriteit van de hertog werden verkocht en belast met een grondcijs. Een dergelijke opsplitsing van stukken *gemeijnte* zien we ook bij de *1000 morgen gemeijnte* van de stad⁹, en bij de goederen van Aart van Beek op de Keer¹⁰ en elders¹¹.

Over de geschiedenis van het feitelijk landschap en het grondgebruik zegt dit alles niet zoveel. Misschien verpachtten de grootgrondbezitters het land, misschien niet. Waarschijnlijk bestond hun bezit uit bos (in het Woud; en beemd in het Bosch veld), dat is althans het climaxstadium in de ekologische ontwikkeling die je er verwachten kunt. Het ligt voor de hand dat na de verkoop in de 14^e eeuw het bos geleidelijk werd geroid en dat de landschapstypen heide en kultuurland gingen optreden. Tot in het begin van de 19^e eeuw was hier heide aanwezig. Na de verkoop van de gemeijnte in 1804 was er alleen nog maar akker- en weiland. Alleen het toponiem *woud* herinnert aan het bos.

De schans aan de Schelestraat

Op de kaart van *Pieter Arentsz, Nederlantsche Boeck-vercoper tot Hamburgh by de Borsse, 1629*, van het beleg van Den Bosch staat bezuiden de Aa één linie rond de stad met versterkingen erin, die verder naar het zuiden om Den Dungen heen reikt. Het wegenpatroon ter plaatse is niet herkenbaar.



Waar de linie noordwaarts de Aa bereikte staat aan de overzijde Koudewater getekend.

Op andere kaarten staan echter 2 linies; en Den Dungen ligt daarbuiten, bijv. in kaart 343-234¹².

Het evaluatierapport van de opgravingen onder het omleggingstracé van de Zuid-Willemsvaart houdt het erop dat de linie ter hoogte van de Beusingse straat moet worden verwacht¹³. Maar er zijn geen vondsten gedaan die samenhangen met de omsingelingslinie¹⁴.

Volgens het Dungenese verpondingsboek van 1704 ligt "de schans" in een kamp van Willem Henriks Smits aan de Schelestraat. Die kamp is A68¹⁵. Andere schriftelijke bronnen om de schans te lokaliseren zijn onbekend.

Deze schans zou van de linie kunnen zijn geweest. Tussen de linie en de stad Den Bosch zijn tussen Aa en Boschpad onder Den Dungen immers geen andere verdedigingswerken getekend op de kaart van Arentsz. Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat de schans werd aangelegd of een rol speelde in de oorlogen van 1672 en 1704.

Uitsnede uit kaart 1 van sectie A van het kadaster Den Dungen 1832. Geheel onderaan de Zuid-Willemsvaart. Daarboven de Schelestraat.

Op luchtfoto's van het Bosch' veld is de schans te vinden in het zuidelijke deel van perceel A68.¹⁶



Uitsnede uit luchtfoto VI-173 uit 1953, met in het midden de schans in perceel A68. Naast de Schelestraat is de Brandse wal aangelegd.

Toen de verkenning voor de topografische kaart 1947 gevlogen werd was het hoog water en de schans tekent zich mooi af met een slootje in het grasland. De grootte van de schans is 43 x 43 m. De afmeting van dit schansje wijst erop dat het onderdeel was van de linie: de echte schansen, zoals de Pettelaarse schans of Crêvecoeur, waren immers veel groter.

Van de linie ("Hollandse dijk", bestaande uit rijshout¹⁷) is geen spoor meer te bekenennen.



Uitsnede (sterk vergroot) van perceel A68 op luchtfoto X-555 uit 1947.

De verklaring voor het ontbreken van vondsten tijdens het genoemde archeologisch onderzoek lijkt wel te zijn dat de linie van circumvallatie, althans ten zuid-westen van de Aa, veel dichterbij de stad lag dan in de buurt van de Beusingse dijk, nl. over perceel A68.

Dungense import (12); Henrik van Zon

Henrik van Zon komt in de rekeningen van Den Armen¹⁸ over de jaren 1693 en 1694 voor onder de naam Henrik Adriaans,
Henrik Adriaans van Zon (of Son),
Henrik van Zon, en
Henrik Henriks van Zon (of Son).

Soms werd zijn achternaam gebruikt, dan weer niet. Zijn vadersnaam was Henrik, zijn groovader was Adriaan Gerards van Son. Een vollediger aanduiding zou zijn: Henrik Henrik Adriaans van Son. Als er Henrik Henriks staat is de naam van de vader toegevoegd, en in het dagelijkse spraakgebruik zal hij zijn aangeduid als Henrik Adriaans, naar zijn grootvader.

Adriaan Gerards van Son en zijn vrouw Henrixke Gerards Eikemans woonden in een huis in den Hoek dat zij geërfd hadden van haar ouders (GDD264). Henrik Adriaans erfde daarvan het esthuis.

Perceelsbeschrijving B953B (tussen Hoek 9 en Hoek 11).

R1580, fo 325, 3-3-1654

Henrik z Adriaan Gerarts van Son

x

Henrixke Gerard Peters (Eikemans)

krijgt bij deiling (2^e portie) eenen spijker ofte een cleijn huijsken, met 1 lop land tussen kinderen Laureijns Jan Roelofs (B954)

Adriaan Claassen (Hoek 9)

1^e portie, van Jan (B953A),

belast met 5 gld Maria van Engelen wed Jacob Gijssele.

Henrik Adriaans werd in Den Dungen begraven op 19-6-1684. De Henrik Adriaans uit de armenrekening moet dus zijn zoon Henrik zijn.
Van deze zoon Henrik is niet bekend wanneer hij geboren is, maar 1645 of 1646 lijkt een goede schatting.

GDD 263a

(264)

Hendrik Adriaans Gerits; **van Son**

is in 1661 48 jaar, begraven DD 19-6-1684

woont in Den Dungen

x 15-1-1643 ondertrouw; 5-2-1643 trouw

(272)

Agnees Joost Wouters; van Lieshout

begraven 4-8-1678

kinderen:

1. Gerit, * 11-9-1643; * 13-10-1644;
is in 1667 25 jaar; woont in Den Dungen; zie blad 1605
zoon is Peter;
dochter is Anneke
2. **Hendrik**, zie blad 263
x Peerke
3. Adriana, * 28-3-1655 DD; zie blad 1897
x Jan Hendriks van Schijndel
4. Haersken, * 29-3-1655
5. Peter, * 11-9-1643
6. Petronella, * 28-10-1646
7. Josina, * 11-11-1648; jongedochter van Den Dungen;
overleden voor 1690; begraven 13-5-1687
x 27-11-1679; ondertrouw 10-11-1679
(966) Adriaan Jans; van Seeland; ze wonen in Den Dungen.

GDD263

(263a)

Henrik Henriks; **van Son**

= Henrik Adriaans

begraven DD 10-4-1695

x 8-5-1679 DD

Peerke Jansen Cornelissen; **van der Meulen**

ze leeft nog in 1720

kinderen:

1. Cornelia, * 8-6-1689 DD
x Dirk Peter Schonens, zie blad 18f
2. Antoon, * 31-12-1686 DD, obiit
3. Anneke, * 17-11-1679, zie blad 2868
x Henrik Lambert Jan Hermens
4. Jenneke, * 27-2-1684.

De armenrekeningen van 1693 en 1694 informeren ons over het ongeluk van Henrik Henriks die in zijn zeis was gevallen, waarna de boel ontstoken raakte (apostumatie) en er een ettergezwel (apostume) ontstond. De dag van zijn ongeluk zou in januari of februari 1693 kunnen zijn geweest, althans er zijn berichten van 16 februari en 2 maart dat hij werd geopereerd.

16 februari jaer(?) Henrick Adriaans van Zon gegaen bij Mr Henrick van Davervelt tot Middelroode dewelcke het accident van voorn. Henrick dat hij in sijn buijck was hebbende ten deele had gequireert ende ten selven dage op nieuws moste openen en vervolgens aan hem op reekeninge hadde betaalt 14-19-0 (nr. 1920, fol 8v).

16 februari jaer(?) Henrick Adriaans van Zon gegaen bij Mr Henrick van Davervelt tot Middelroode dewelcke het accident van voorn. Henrick dat hij in sijn buijck was hebbende ten deele had gequireert ende ten selven dage op nieuws moste openen en vervolgens aan hem op reekeninge hadde betaalt 14-19-0 (nr. 1920, fol 8v).

2 maart 1693: Den Armen betaalde Henrick Adriaans van Zon een aelmis wanneer sijn buijck wierd opgesneden, 1-0-0 (nr. 1920, fol 9).

Alnoogh gadedond Rendant betaalt aen Mr: Dirck vande Leur Chirurgijn woonende tot Berlicom voor het onderhouden vande appostematie van Hanrick van Son in sijnen buijck den tijdt van vijff maanden volgens quitantie vier gulden dico 4 0 0

17-8-1694 Alnoogh hadde den Rendant betaalt aen Mr: Dirck van de Leur Chirurgijn woonende tot Berlicom voor het onderhouden van de appostematie van Hanrick van Son in sijnen buijck den tijdt van vijff maanden volgens quitantie 4 gulden dico 4-0-0 (nr. 1921, fol 11).

Op den 13 february betaalt aen Mr Dirck vande Leur Chirurgijn tot Berlicom. voor t'onderen vande appostematie dewelcke Henrick van Zon doort vallende sijn buijck in den buijck was gequireert. volgens quitantie de somme van vyfteen gulden volgens quitantie 15 0 0

Op den 13^e februarij betaalt aen Mr Dirck van de Leur chirurgijn tot Berlicom voor t cureren van de aposteumatie dewelcke Henrik van Son door t vallen in sijn seijsie in den buijk was hebbende volgens quitantie de somme van vijtien guldens volgens quitantie 15-0-0 (nr. 1921, fol 9).

In de periode van Henriks ziekte kreeg hij van den Armen bovendien geregeld een aalmoes, tot 24 x toe, waarmee hij de meest ondersteunde arme van het dorp was.

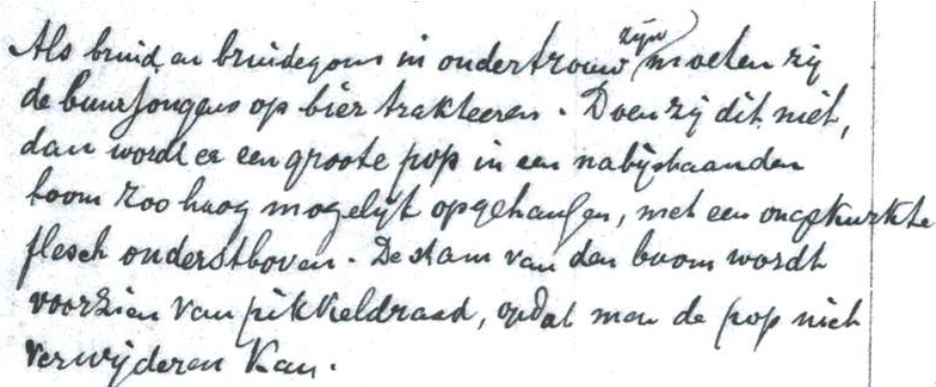
Henrik Henriks van Son werd in Den Dungen op 10 april 1695 begraven, na een lijdensweg van meer dan 2 jaar.

Meester Van de Laarschot en de SGV-enquête

Francis van de Laarschot, die de laatste schoolmeester van de openbare gemeentelijke school in Den Dungen was¹⁹, werd geboren in Vught (1864) en trouwde in 1895 met de even oude Antonetta-Maria Peijnenburg. Ze kregen in Beugen bij Boxmeer 2 dochters (1896 en 1899) en kwamen in 1906 naar Den Dungen. Ze woonden in het schoolhuis A94 op het Grinsel. Toen de gemeentelijke school in 1921 werd opgeheven keerden ze terug naar Vught. Hij stierf er in 1932. Of hij een dialektspreker was valt niet na te gaan, maar het Dungens zal hem toch wel vertrouwer geweest zijn dan het Beugens.

Schrijnen, Van Ginneken en Verbeeten stelden in 1914 een enquête in naar de dialecten in zuid Nederland, waaraan door Van de Laarschot werd meegedaan. Zijn ingevulde SGV-vragenlijst wordt nog steeds bewaard²⁰.

Behalve de min of meer fonetische weergave van allerlei woorden en zinnestelsels vermeldt Van de Laarschot ook



Als bruid en bruidegom in ondertrouw ^{zijn} moeten zij de bruidegom op bier trakteren. Doen zij dit niet, dan wordt er een groote pop in een nabijstaanden boom zoo hoog mogelijk opgehangen, met een ongeschuilde flesch onderstboven. De stam van den boom wordt voorzien van pikheldraad, opdat men de pop niet verwijderen kan.

Overbuurman Jan van Woutjes van de Westelaken vertelde dit verhaal ook (In werkelijkheid kwam het maar zelden voor dat de echtelieden in den boom werden gehangen). Bovendien komt in een van zijn verhalen de uitdrukking voor *Hij loustert es unnen bag die int strooi zèkt*²¹. Hetgeen het vermoeden doet rijzen dat hij voor Van de Laarschot een zegsman was. De lijst geeft merkwaardigerwijs geen uitsluitsel over Van de Laarschots bronnen.

In de 66 vervoegde werkwoorden in de enquête heeft Van de Laarschot in 19 gevallen van de tegenwoordige tijd netjes aangegeven dat de klinker ervan verandert (13 keer Umlaut en 6 keer verkorting).

<p><u>Umlaut in de t.t.</u> doen - hij duu gaan - hij gi houden - hij helt laten - hij lut komen - hij kumt lopen - hij lupt roepen - hij ruupt</p>

slaan - *hij slu*
slapen - *hij slupt*
staan - *hij sti*
vallen - *hij velt*
vragen - *hij vreugt*
kopen - *hij kupt*

Maar bij hangen schrijft hij *hij hangt*, terwijl hij had moeten noteren *hij hengt*. En *stoten* - *hij stoot* is ook niet korrekt.

Gaan en *staan* hebben een primitievere Umlaut dan *laten*, *slapen*, *vragen*. De infinitief heeft in 1914 zowel als tegenwoordig bij al deze werkwoorden dezelfde *oo*, maar *sti* (steet) en *gi* (geet) horen nog bij *staan* en *gaan*, zoals het vroeger ongetwijfeld was, terwijl *lut*, *slupt*, *vreugt* bij het nieuwere *looten*, *sloopen* en *vroogen* horen.

Verkorting in de t.t.
deugen - *hij dugt*
geven - *gè gift, hij gift*
leggen - *hij li*
liggen - *hij li*
steken - *hij stikt*
weten - *hij wit*

Verleden tijden gaf Van de Laarschot zo aan:

Verleden tijd 1^o persoon
bidden - *baaj* (ouderwets), *bidde*
krijgen - *krieg*
liegen - *loeg* (ook *oe* bij schieten e.a.)
mogen - *moeg*
spannen - *spien*
wegen - *woeg*
zuigen - *zoeg*
zweten - *zwitte* (met verkorting ee → i)
weten - *wies* (andere klinker en verkorting)

Voltooid-deelwoorden noteerde hij als volgt.

deugen - *gedeugen* (sterk, terwijl het in het Nederlands zwak is)
gelden - *gegèlt* (zwak, terwijl in het Nederlands sterk)
steken - *gesteken* (en niet gestoken)
dopen - *gedopt* (klinker verkort)

Opvallende meervouden in de lijst zijn:

droot - *dreuj*
been - *been*
heujk en oeug (haken en ogen)
sloot - *sleuj*
boom - *beum*
snoek - *snuuk*

Van de gevraagde namen van planten en dieren vallen op (spelling aangepast):
abrikoos: *abrikoos* (Maar zou dat niet *perzik* moeten zijn? Perziken zijn dan *mèrketons*.)
boekwijn: *boont, boekent*
braambes: *prumbizzem*
bunzing: *boussem, uling, fis*
daas: *blende doas*
mannetjesduif: *horre*
mannetjeseend: *wuunder*

kruisbessen: *kroesele*
kwartel: *kwakel*
leeuw: *luw*
marter: *fluwèn*
gaai: *morkolf*
mees: *osseneuke*
meikever: *mulder*
moederkoren: *wolleventaand*
hagedis: *higt*
onkruid: *bocht*
rups: *riepe*
tarwe: *tèrref*
wesp: *weps*

In terzijdes gaf hij enkele zegswijzen weer.

hij hi ert on z'n kniees (welgesteld)

zunne snebbel sti nie stil

hij moet gon kéézen (op begrafenis)

n loows in n skon himd zuuke (spijkers op laag water)

t is n kooi moows die mar een hoowl hi (meer mogelijkheden tot je beschikking willen hebben)

zo minnege pruufke, zo minnig smèkske (kleine slokjes drinken; zuinig zijn)

ik heb t kremerke = ik hét in m'n skreniere (rheumatiek)

ze hi wè vur den buik te bèène (welgesteld)

van ènje toe bietje (in details)

Duskussie bij enkele andere onderwerpen in de enquête

1 Van de Laarschot vulde in de lijst in *mins* (man), *mirrie* (merrie), *kirs* (kers) en *kríntemik* (krentebrood), welke **i** korrekt is, maar ook *himt* (hemd), wat toch wel gewoon *hemd* zou moeten zijn, en schreef daarentegen voor *int* (eend) op *ènt*.

2 Op blz 29 schreef Van de Laarschot *hij protte nergus over*. Blijkt hier niet dat hij geen Dungenspreker was? Anders zou hij geschreven hebben *hij protte nerres over*.

3 Hetzelfde lijkt het geval op blad 49 *Ik geleuf dèt twèlf uur is*. Een inboorling zou zeggen 'k *geleuf dèt twèèlf uurre is*, en dan de *uu* heel kort en de *èè* heel lang.

4 Enkele keren vermeldt Van de Laarschot bij de uitspraak van woorden *arm*.

Bij luiër is het deftig *luur*, minder *pisdoek*, arm *zèkdoek*

Arm en oud is *loowstere* (luisteren)

arm is *moejer* (*modder* = moeder) en *vojjer* (*vodder* = vader)

arm voor schreien zou *janke* zijn.

Waarschijnlijk zou "platter" een betere omschrijving zijn dan "arm" voor deze alternatieve uitspraak.

5 Verouderde woorden in 1914 die door Van de Laarschot werden aangemerkt:

èpel (nieuw zou èrrepelel zijn)

eejk (azijn)

baaj (bad, v.t. van bidden) en *gebeeje* (gebeden)

brunk (brug)

boate (buiten)

spinhoows (spinhuis=gevangenis), *hoowze* (huizen), *hoowshauwe* (huishouden), e.a.

egoewd (goed; vergelijk met *ewech* = weg)

buis (jas)

kroos (kruis)

koese (*kosse* = konden)

plokken (plukken)

Proos (Pruis)

rongk (rog)

rugk (rug)

rowt (ruit)
moetje (tante)
touws (thuis)
teine (tinnen)
zund (zonde; maar de uitdrukking blijft 't is zund)
zuns (=zóns = zonen)
koocht (lange o, kocht met korte o).

De woorden zoals *thoos* en *moos* (door Van de Laarschot verschillend gespeld met *oow*, *ow*, *ouw*, *oo*) waren dus in 1914 aan het vernederlandsen tot *ui-woorden*.

Dialekt en nogmaals het *mòskèntje*

*Het getwist over de oorsprong van de naam Maaskantje heeft nu lang genoeg geduurd*²².

In eerdere artikelen²³ werd gespekuleerd over het ontstaan van het toponiem Maaskantje. Er werden daarin geen doorslag gevende argumenten of bronnen aangevoerd.

Wij presenteren nu een redenering in 3 stappen.

1.

Bij sommige samenstellingen, zoals bijv. een gebont van een deur = een deurgebont, wordt in het Dungens de klinker van het eerste lid verkort: *durgebont*. Of bij een speldje voor in de haren: *hoor + spèl* → *hòrspèl*. En een trommel voor brood is een *bróttrommel*. Een *slótkaant* is de kant van een sloot. Een looier van leer is een *lirlooier*. Een bakker van stenen is een *stinbèkker*. Het wonderlijke van die verkorte samenstellingen is dat het eerste lid nooit een meervoudige betekenis lijkt te hebben, behalve bij *roimaker* (*rad - raojer*) en misschien bij *stinbèkker* (*steen* in het enkel- en meervoud). Bovendien doet het verkortingsverschijnsel zich zelfs ook voor bij *Ze zen gor zat* terwijl *gor* en *zat* echt geen samengesteld woord vormen, om aan te geven dat de gekookte aardappelen echt gaar genoeg zijn.

2.

In de vragenlijst van Van de Laarschot (zie het vorige artikel) komt het volgende stukje voor.

muis *mōws*
muizen (mv.) *mōws.*

Hie in kwij mōws, die
mār eēn hōwv hē (Hie lantig
als mau maer een middel heeft.)

24.

Afgezien van de opvallende spelling en de verbetering is het duidelijk dat de meervoudsvorm muizen geen uitgang heeft zoals in het Nederlands, maar wel een andere klinker. Die is in het enkelvoud volgens Van de Laarschot langer (notatie met oo en rechte bovenstreep) dan die in het meervoud (notatie met o en gebogen lijntje). En bij beide nog een tweeklank-achtige w. En een zo'n beestje heet volgens de verbetering niet *mous*, maar *moos*, net als *Driek de moos*²⁴.

Van de Laarschot zou er beter aan gedaan hebben als hij had gespeld *moos* (enk.; met nogal korte oo) en *maos* (mv.; met lange ao). Maar dit is dan wel antiek Dungens, van voor de vernederlandsing tot muis en muizen. Toen klonk muizen en Maas en maas hetzelfde.

3.

Een samenstelling met *moos* zou kunnen zijn *moozehool* (muizehol), waar een enkelvoudige muis gekoppeld is aan het hol met een tussen-e.

Een unieke samenstelling van het meervoudige *maos* en de kant waar ze optreden moet dus een *moskèntje* zijn. Niks Maas of Thomaas, gewoon muizen.

Maar waarom is er dan in de akten en op de kaarten **maaskantje** gekomen?

Er zijn ons slechts 6 oudere akten bekend waarin het toponiem aldus gespeld voorkomt; ze dateren vanaf 1662²⁵ en werden geschreven door niet-dialektsprekende niet-inboorlingen, welke vermoedelijk de *ó* in *moskèntje* aanzagen ("aanhoorden") voor **aa** en niet begrepen dat het om muizen ging in plaats van Maas. En wat eenmaal fout op papier staat, blijft.

¹ Bij B728 is de grondcijs 1 oude grote in 1528, 1 s nov in RG261; bij B111-122 is dat 6 oude groten in 1439 en 6 s nov in RG261.

² BHIC, Toegang 9, Rentmeester-generaal van de domeinen 261, fo 14. Over de post op fo 13 spreken we niet eens want daar wordt bij aangetekend dat het weiland *in lievegoor* betreft [kadastr. C72+73].

³ De bewijsvoering is vele pagina's lang en wordt hier nu achterwege gelaten. Met geïnteresseerden kunnen we deze omissie alsnog goedmaken.

⁴ Zou hier eigenlijk Henrik van den Steen dienen te staan?

⁵ De latere cijsbetalers horen hier niet meer thuis, maar bij Grinsel 67.

⁶ Rentmeester-generaal der domeinen, 242, fo 10. Dit is het 17e-eeuwse vervolgregister. Het goed zou gelegen kunnen zijn geweest op Krakestein.

⁷ R1199, fo 308v.

⁸ Mechelien Spierings, De wording van ons woongebied, in: Om en in de vrijdom van Den Bosch, 's-Hertogenbosch 1982, blz 27.

⁹ Dungense Historien **8** (2014), blz 21.

¹⁰ Dungense Historien **4** (2010), blz 5.

¹¹ Mechelien Spierings, a.w. blz 30.

¹² BHIC, toegang 343, inv.nr.234.

¹³ Archeologisch onderzoek van vier locaties in het tracé van de omlegging Zuid-Willemsvaart (gem. 's-Hertogenbosch), Opgraving locaties Brand, Beusing, Wamberg en Kloosterstraat, Evaluatierapport versie 1.0, Amsterdam 2012, VUHbs archeologie; blz 13.

¹⁴ Definitieve versie van het eindrapport, januari 2016.

¹⁵ Verpondingsboek 1704, fo 9v. Er is nog een akte (R1663, fo 260, 5-12-1694) waarin sprake is van de schans, maar dit is een onbetrouwbare bron; de akte zou over de kamp A71+72 kunnen gaan maar laat deze belenden alsof het A85 is; de kamp kan echter niet A85 zijn omdat deze elders in de afwikkeling van de erfdeiling met korrekte belending voorkomt.

Dat de kamp waarin de schans ligt inderdaad A68 is blijkt uit de opeenvolging van de eigenaren in latere verpondingsboeken, overgaand in de kadastrale legger van 1832: Hendrik Rut van Alebeek en mede-eigenaren.

¹⁶ De luchtfoto van de Britse luchtmacht uit 1944 wordt nu niet gebruikt, omdat de schans er niet zo mooi op is afgebeeld.

¹⁷ Zie J.H. van Heurn, Historie der stad en Meyerye van 's Hertogenbosch, II, blz 407.

¹⁸ BHIC toegang 1571, inventarisnr. 1920 (anno 1693) en 1921 (anno 1694).

¹⁹ Walter van de Westelaken, Verhalen Bundel, Daja-stichting Den Dungen, 2000(?), blz 119.

²⁰ Meertens instituut, Amsterdam, archief 90 (Van Ginneken), inv.nr.244.

²¹ Dit slaat op Jan van de Westelakens verhaal over de tram in het dorp, waar een boerenzoon van zei *Uurst krucht-ie, dan zèkt-ie, en dan gittie*.

²² In Het Griensvenneke **28** (2003) blz 57 stond Het getwist over de oorsprong van de naam *Maaskantje* heeft nog lang niet lang genoeg geduurd.

²³ Het Griensvenneke **5** (1980), aflev. 3, blz 13; **28** (2003) blz 22 en blz 57; Den Dungen 'n dorp in de Meyerij, blz 36.

²⁴ Driek Maurix.

²⁵ B876A, akte 14 uit 1702: maascant; B900, akte 6 uit 1662: maescant; B918 op het Grinsel, akte 1 uit 1716: maaskantje; B956, akte 5 uit 1700: maescantie; C1, akte 3 uit 1776: maaskantje; C134, akte 11 uit 1686: maescant.